

Tornant als otomans

Per què Turquia és tan important per a l'Islam?

Per a molts occidentals, Hidayet Tuksal és una figura controvertida. Amb xador i una presència imponent, va créixer en una família musulmana observant d'Ankara. A la Universitat, als anys 80 del segle passat, es va fixar en les ensenyances de l'Alcorà sobre les dones. Des d'aleshores, s'ha guanyat una reputació assegurant que gran part de la discriminació a les dones al món islàmic no es justifica pel text sagrat (que Eva siga descrita com a feble i imperfecta no vol dir que totes les dones ho siguem). Per això ha tingut dificultats amb els tradicionalistes.

D'una altra banda, aquesta mare de tres fills i 44 anys no és partidària de les lleis laiques de Turquia, especialment tocant al xador. Com que en porta, actualment té prohibit d'impartir classe a la Universitat (si hagués estat més jove tampoc no hi hauria pogut estudiar, car l'exèrcit va endurir les lleis sobre indumentària estudiantil el 1997). Des del seu punt de vista, els laics de Turquia li impedeixen d'educar les dones musulmanes en les seues llibertats.

Turquia es fa ressò d'aquests arguments. Quan el partit (islamista moderat) Justícia i Desenvolupament (AK) va arribar al poder el 2002, la gent en feia broma dient que era com votar els talibans. Fins ara, l'experiència ha estat revolucionària en el bon sentit. Sota Recep Tayyip Erdogan, l'AK ha virat ocasionalment de rumb (durant un temps volia empresonar els adúlter), però ha posat l'accent a alliberar els mercats i eradicar la corrupció.

Al juliol, Erdogan va ignorar les remors de sabres i va guanyar merescudament una segona legislatura. Però ara la Turquia laica torna a preocupar-se. Un altre islamista, Abdul·là Gul, s'ha convertit en president –un nomenament especialment controvertit, ja que la seua dona porta el mocador. Els restaurants que serveixen menjar

durant el ramadà comencen a posar-se nerviosos. Recentment, una jove que portava una túnica fins als genolls i calces fou detinguda a Istanbul per “exposició indecent”.

Ara, Erdogan vol *modernitzar* la constitució. La nova versió hauria d'eliminar la prohibició del mocador a les universitats. També manté alguns trets poc liberals: una clàusula que estipulava que l'estat vetllaria per la igualtat entre sexes ha desaparegut; i un passatge infame del codi penal, que s'utilitzava per a encausar diversos escriptors que haguessin “insultat la turquitat”, es manté. Moltes dones que donaven suport a Erdogan enfront de l'exèrcit comencen a dubtar.

Com de diferent és l'Islam?

Turquia és molt important en dos grans debats sobre la religió i la vida pública. El primer té a veure específicament amb l'islamisme: resulta compatible amb la modernitat política? El segon hauria de ser universal: on és el límit entre la religió i l'estat modern? Tristament, Turquia és un dels pocs països musulmans on es pot dur a terme aquest debat.

El mer fet de plantejar la qüestió de si l'islam és diferent ja posa els cabells de punta. Els musulmans perceben que hi ha una cacera de bruixes després de l'11-S, i amb raó. Cada escolar

La principal guerra dels jihadistes no és pas contra Occident, sinó contra els règims musulmans apòstates

occidental sap ara que l'Alcorà promet als terroristes suïcides 72 verges (fals) i que als països musulmans et poden lapidar fins a la mort si ets homosexual (tristament cert, en alguns llocs). Però pocs escolars occidentals coneixen els textos, igualment horripilants, de l'Antic Testament: si volíeu llegir lleis familiars poc liberals, el Levític es difícil de superar.

La política islàmica, asseguren els musulmans, no és uniforme: Kano és molt diferent de Karachi o de Kuwait. I els problemes d'Aràbia, mantenen, tenen poc a veure amb la religió. Foren causats per la matussera divisió britànica de l'Imperi Otomà, la invasió nord-americana, l'ocupació israeliana i l'explotació del petroli per part de les multinacionals.

Tot això pot ser cert, però no exclou que l'islam siga diferent. Encara hi ha qüestions raonables que un observador (o un musulmà) sense prejudicis pot plantejar-se. Per què l'islam està involucrat en tantes guerres de religió modernes? Per què han paït tan malament la modernització els seus fidels? El 1700, l'islam controlava tres de les superpotències econòmiques del món –l'imperi Otomà, Pèrsia i l'Índia. Avui, malgrat el petroli (o potser a causa del petroli), el món àrab, en particular, resta endarrerit en la majoria d'índexs de modernitat, des del nombre de llibres publicats fins a la R+D. La dissort política no pot explicar-ho tot.

La primera resposta que se'ls acut a nombrosos musulmans i occidentals –un xoc de civilitzacions entre l'islam i Occident– sembla poc convincent. Senzillament, la principal batalla no es lliura a l'arena. Una gran ironia de la guerra contra el terrorisme és que, tot i que George Bush ha declarat la guerra al jihadisme, els seus enemics esmercen ben pocs esforços a contraatacar-lo. La principal guerra dels jihadistes no és contra Occident, sinó contra els règims musulmans apòstates: quan combaten contra estrangers ho fan sobretot contra potències ocupants –Rússia a Txetxènia, els Estats Units a l'Iraq, l'Índia al Caixmir i Israel a Palestina.

El dit a la nafra. Els dos principals arguments sobre l'islam són de caire

intern. El primer és la divisió doctrinal entre sunnites i xiïtes. Un antic desacord que té a veure amb la primacia de diversos successors del profeta ha esdevingut un gran cisma –amplificat no tan sols pels assassinats sectaris a l'Iraq, sinó també per les preocupacions de les potències sunnites, com l'Aràbia Saudita, per l'Iran xiïta. Emmanuel Sivan, un expert israelià sobre l'islam, assenyala que a la batalla de Gaza els lleialistes d'al-Fatah acusaven Hamàs de xiïta. El mateix insult s'utilitza també a Nigèria.

L'argumentació més complicada té a veure amb com caldria adaptar l'islamisme al món modern. Als occidentals, com hom podria esperar, els agrada dividir els musulmans entre tradicionalistes i modernitzadors. De fet, els modernitzadors (gent, posem per cas, que voldria permetre que les dones conduïren pregàries) són un grup minúscul. La principal discussió és entre dos corrents, on tots dos asseguren ser els autèntics tradicionalistes.

El primer corrent, defensat especialment pels predicadors wahhabites i els petrodòlars saudites, sosté que a l'islam no ha passat res de gran valor des del primer parell de generacions de la fe. Corromput per idees infidels, l'islamisme ha de tornar a l'Alcorà. Per a Muhammad ibn Abd al-Wahhab (1703-92), la batalla era contra l'adoració de tombes i relíquies; per als seus descendents espirituals i més fonamentalistes, la batalla es lliura contra la televisió i la roba occidental.

El segon corrent, tot respectant l'Alcorà, assenyala tradicions d'un període posterior –especialment la capacitat de l'islam de reaccionar de manera creativa a les noves circumstàncies. L'Alcorà, assegura, és la paraula de Déu donada a les tribus nòmades: cal situar-la en un context. Aquesta versió, que seria el centre de qualsevol reforma musulmana, encara és el corrent dominant a les grans Universitats del Caire i Damasc. Però ha perdut terreny respecte al corrent wahhabita en innombrables mesquites i madrasses d'arreu del món.

La cosa pitjor, des del punt de vista de la modernització, és que aquest segon corrent pràcticament no compta en la principal batalla política que es lliura

El primer ministre turc, Recep Tayyip Erdogan, durant una visita oficial acompanyat de la seua esposa Emine, l'octubre passat.

al si del món musulmà. Aquesta batalla té poc a veure amb la reforma religiosa. Més aviat, com ho va descriure aquesta publicació a principi de l'any passat, es redueix a un enfrontament entre *màrtirs* i *traïdors*.

Els *màrtirs* tenen un missatge simple i coherent que casa bé amb la causa wahhabita i més causes musulmanes: el fracàs dels països musulmans es deu a la dissipació moral i al laïcisme. Cal resituar la societat al voltant de l'Alcorà. La força dels *màrtirs* és que organitzacions com Hamàs o els Germans Musulmans són relativament democràtiques i poc corruptes. A l'altra banda de la discussió hi ha els *traïdors* –els règims profundament antidemocràtics del món àrab, la majoria sostinguts per una mescla de potència occidental i ingressos derivats del petroli. Alguns, com ara Egipte, suprimeixen els islamistes en nom del laïcisme; alguns altres, com l'Aràbia Saudita, vampiritzen els radicals. Tots els *traïdors*, de maneres diferents, alimenten el discurs que islam i democràcia són incompatibles.

Ni màrtirs ni traïdors. Hi ha cap alternativa a aquesta nefasta dicotomia?

Algunes versions asiàtiques de l'islam semblen haver-se adaptat millor al món modern. El govern de Malàisia (que el 2001 va decidir que sempre havia estat un estat islàmic) ha afavorit activament l'islam i ha potenciat el paper dels tribunals de la xària, cosa que ha fet estremir-se els defensors dels Drets Humans. Però també ha governat una economia vibrant. El petit emirat de Dubai, al Golf, és un altre èxit. Però Turquia representa, de lluny, la màxima esperança.

Històricament, els hereus de l'imperi Otomà han pertangut a la categoria dels *traïdors*. Occident tolerava la interferència militar en la política turca, en part perquè se li deia que l'alternativa –l'extremisme religiós– era molt pitjor. L'AK ha desmuntat aquesta caricatura. És innegable que representa una gran novetat: un partit d'islamistes fervorosos que no són ni *traïdors* ni *màrtirs*. Suposant que mantinga el rumb, l'AK podria contribuir a normalitzar el debat sobre l'islam. També faria possible que els països musulmans prengueren part en un debat més raonable sobre el paper de la religió a la plaça pública.

Els problemes de Tuksal amb el xador i les universitats poden semblar-li

greus; però en molts sentits són extremadament normals. França anima un debat similar sobre si les musulmanes poden dur xador a l'escola. I virtualment cada país ric debat el paper de la religió en l'educació o l'acceptabilitat dels símbols religiosos en la vida pública. La Gran Bretanya ha tingut discussions no tan sols sobre diferents vels musulmans, sinó també sobre crucifixos cristians, turbants sikhs i anelles nasals hindús.

Per què és tan contestat l'espai públic? Una raó és que, tant els religiosos com els oponents laics, mostren les infules: en un moment en què tots dos

La religió a Turquia és competència d'un departament del govern, amb una funció principalment burocràtica

poden escollir les seues creences, es creuen perduts si es deixen gallejar per l'oponent. Però, en realitat, traçar una línia estricta entre església i estat sempre ha estat una tasca enormement difícil.

Aquesta publicació, per exemple, sempre s'ha inclinat per una separació estricta, però, com la majoria de liberals, ha trobat que aquest objectiu sovint col·lidia amb uns altres. Per exemple, si hom és partidari de donar als pares pobres ajudes econòmiques per a escolaritzar els fills, per què no haurien de poder escollir un col·legi religiós —especialment quan, en moltes zones urbanes deprimides, aquests poden ser la millor opció educativa? Al nord de Nigèria, les agències de cooperació americanes que volen promoure l'alfabetització femenina es trobaren amb el dilema de donar diners a escoles laiques (que els musulmans eviten) o a escoles híbrides, que compaginen el currículum habitual d'una madrassa amb un programa occidental bàsic (i són populars entre els musulmans). Els cooperants escolliren encertadament les darreres —fins i tot si algun congressista es queixava que els diners dels contribuents americans s'esmerçaven a islamitzar la població.

Així doncs, és normal tenir desacords sobre l'espai públic. Però resulta evident que l'islam és la religió que menys respecta la divisió entre església i estat. Al món cristià, amb l'excepció minúscula de la Santa Seu, els clergues no senten cap necessitat de governar estats. L'Església d'Anglaterra sembla avergonyida de mantenir 26 bisbes a la Cambra dels Lords (tal com correspon al braç eclesiàstic). Els partits cristiano-demòcrates a tot arreu tendeixen a ometre la primera part del seu nom.

La idea d'una separació clara entre Déu i el Cèsar es conté no tan sols a l'Evangelí, sinó també en la història del cristianisme: d'ací vénen els múltiples desacords entre el Sacre Imperi Romano-germànic i el papat. L'islam sempre ha deixat menys marge per als laics. A diferència de Jesús, Mahoma fou un cabdill, un guerrer i un legislador. L'islam, que significa 'submissió', ensenya que la unitat primària de la societat és l'umma, la comunitat dels creients, i que la religió proporciona un

sistema de lleis (xària) per al govern de les gents. En paraules de Mark Lilla, un acadèmic nord-americà, no hi ha hagut cap "gran separació": els musulmans creients continuen basant-se en els textos sagrats per a extreure consell sobre tots els aspectes de la vida.

En alguns països islàmics extremistes, la xària, un sistema arrelat en la tradició medieval, s'aplica tan estrictament que és difícil de veure com les dones hi podrien menar una vida moderna. A l'Àrabia Saudita una dona no pot conduir ni anar a un gimnàs mixt. La xària sembla funcionar millor quan hi ha el recurs a un sistema laic, com és el cas de Bòsnia i Nigèria del Nord. A Nigèria la majoria de musulmans no es prenen la molèstia de recórrer al sistema legal federal, ja que la xària és més ràpida i econòmica.

El cas de Turquia és molt diferent. Els seus tribunals són laics. Moltes de les peces eròtiques a la seua fira d'art modern haurien dut la policia religiosa de l'Àrabia Saudita a desembrejar les simitarres. Però ni tan sols Atatürk no pogué evitar que la política i l'islam estiguessen vinculats.

La religió a Turquia és competència d'un departament del govern. La principal funció del Diyanet és burocràtica: distribueix diners entre les mesquites, en regula els horaris de pregària, etcètera. L'actual president del Diyanet, Alí Bardakoglu, que serveix al govern de l'AK, ha seguit un rumb liberal. Tuksal aprova la ferma repulsa del govern als assassinats d'honor. També ha llançat un missatge clar dient que calia tolerar els evangèlics cristians (que, en el passat, sovint havien estat bastonejats).

Tot això sona molt il·lustrat. Però quin sentit té que l'estat siga responsable de la religió? La mateixa pregunta es podria plantejar a la Gran Bretanya, on el nou primer ministre, Gordon Brown, vol renunciar al poder de nomenar bisbes o de determinar quants diners concedeix França a l'Església catòlica. Però al món islàmic la situació és més preocupant.

Tuksal és una figura fresca i moderna; però l'islam és diferent. Turquia marca el principi del debat d'aquesta religió sobre el món modern, no pas el final.